

Komplexná správa o stave realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020

V zmysle úlohy vyplývajúcej z uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 0620 B.1/2014 zo 7. decembra 2014, ktorým bola schválená *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020* (ďalej len stratégia) Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len ministerstvo kultúry) pripravilo materiál *Komplexná správa o stave realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020* (ďalej len komplexná správa). Stratégia vychádzala z nezastupiteľnej úlohy knižníc pri zhromažďovaní, uchovávaní, spracovaní a sprístupňovaní informácií šírených na všetkých druhoch nosičov a z funkcií, ktoré knižnice v oblasti poznávania, vzdelávania a kultúrnych potrieb spoločnosti zabezpečuje.

Hlavným zámerom stratégie bolo stanoviť strategické oblasti zamerané na skvalitnenie knižnično-informačného systému v Slovenskej republike tak, aby bol zabezpečený rozvoj a podpora knižnično-informačného systému v období 2015 – 2020. Stratégia bola prezentovaná v rámci 5. Kolokvia knižnično-informačných expertov krajín V4+, ktoré sa konalo 8. – 9. júna 2015 v Bratislave.

Stratégia stanovila tieto oblasti:

1. Formovanie informačných potrieb, podpora informačnej gramotnosti, riadenie a rozvoj ľudských zdrojov pre trvalú udržateľnosť a rozvoj činnosti knižníc.
2. Budovanie, trvalé uchovávanie, rozvoj a ochrana knižnično-informačných fondov.
3. Optimalizácia a rozvoj knižnično-informačných služieb a metód správy informácií a znalostí.

Komplexná správa je zostavená na základe spracovania hodnotiacich správ predložených knižnicami v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, v spolupráci so Slovenskou asociáciou knižníc a oslovenými verejnými knižnicami. Vybrané ukazovatele plnenia úloh strategických cieľov boli čerpané z ročných sumárov štatistického zisťovania KULT o knižnici, štátneho štatistického zisťovania ŠKOL o školskej a akademickej knižnici. Vecné ťažisko plnenia niektorých strategických úloh a opatrení bolo garantované z úrovne Slovenskej národnej knižnice (ďalej len SNK) ako celoštátneho koordinačného pracoviska pre knižničný systém.

Ministerstvo kultúry sa ako hlavný gestor a garant zaviazalo naplňovať všetky strategické oblasti, priority a opatrenia stratégie. V rámci programovej štruktúry svojho rozpočtu ministerstvo kultúry vytvorilo výdavkový prvok 08T 0109 *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva*. Zámery stratégie boli zohľadňované podporou projektov v iných výdavkových prvkoch, ako napr. 08T 0106 *Projekty akvizície zbierkových predmetov a knižničných fondov*. Tým boli vytvorené finančné nástroje na napĺňanie stratégie a zabezpečený tok finančných prostriedkov štátu na vopred dané a jednoznačne zadefinované priority. Na základe toho môžeme konštatovať, že ministerstvo kultúry v priebehu rokov 2015 - 2020 podporilo 63 projektov v celkovej sume 1 682 688 € pre knižnice v jeho zriaďovateľskej pôsobnosti, a to:

- vo výdavkovom prvku 08T 0106 *Projekty akvizície zbierkových predmetov a knižničných fondov* 21 projektov v celkovej sume 473 500 €,

- vo výdavkovom prvku *08T 0109 Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva* 42 projektov v celkovej sume 1 209 188 €.

Ministerstvo kultúry v roku 2015 prostredníctvom dotačného programu *2 Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií*, podporilo knižnice mimo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti:

- v podprograme *2.1 Knižnice a knižničná činnosť* 93 projektov v celkovej výške 343 427 €,¹
- v rámci podprogramu *2.5 Akvizícia knižníc* 227 projektov v celkovej výške 547 363 €. ²

Prehľad počtu schválených prioritných projektov a rozsah finančných prostriedkov v prvku *08T 0106 Projekty akvizície zbierkových predmetov a knižničných fondov* a prvku *08T 0109 Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva* je uvedený v Prílohe č. 2.

V roku 2016 bolo poskytovanie dotácií pre knižnice mimo zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry presmerované na Fond na podporu umenia (ďalej len FPU). Dotácie FPU sú určené na podporu rozvoja knižnično-informačných služieb, vzdelávacích aktivít a dopĺňovania knižničných fondov. Podpora je určená pre knižnice zapísané v Zozname knižníc, zároveň existujú obmedzenia pre akademické, školské, vedecké, špeciálne knižnice alebo knižnice, ktoré nemajú príslušnú právnu formu. Prostredníctvom dotačného systému v podprograme *Knižnice* v rokoch 2016 – 2020 bolo podporených:

- v podprograme *Akvizícia knižníc* 1 353 žiadostí sumou 4 325 000 €,
- v podprograme *Podujatia, vzdelávacie aktivity a odborná činnosť knižníc* 401 žiadostí sumou 995 720 €,
- v rokoch 2016 – 2018 bolo v podprograme *Odborná činnosť knižníc a knižničná infraštruktúra* 230 žiadostí sumou 1 162 593 €,
- v roku 2019 bolo v podprograme *Vybavenie knižníc a menšia knižničná infraštruktúra* 69 žiadostí sumou 302 100 €,
- v roku 2019 bolo v podprograme *Komplexná infraštruktúra knižníc* 14 žiadostí sumou 345 810 €.

FPU v rokoch 2016 – 2020 podporil 2 263 žiadostí knižníc celkovou sumou 7 691 223 €. Od roku 2015 do roku 2020 získali knižnice prostredníctvom dotačného systému ministerstva kultúry a FPU finančné prostriedky v celkovej sume 8 582 013 €. Z dôvodu pandemickej situácie nebola v roku 2020 vyhlásená výzva v rámci podprogramov zameraných na obnovu infraštruktúry knižníc (program *Vybavenie knižníc a menšia knižničná infraštruktúra a Komplexná infraštruktúra knižníc*), namiesto toho bola navýšená alokácia na podprogram *Akvizícia knižníc*.

Prehľad poskytnutých dotácií FPU v období 2016 – 2020 je uvedený v Prílohe č. 3.

Ministerstvo kultúry spracovalo vyhodnotenie komplexnej správy podľa chronologického poradia strategických cieľov, nadväzujúcich priorít a opatrení.

V zmysle čl. 10 ods. 6 písm. a) Smernice na prípravu a predkladanie materiálov na rokovanie vlády SR (schválená uznesením vlády SR č. 512/2001) materiál nebol predmetom medzirezortného pripomienkového konania.

¹ https://registerkultury.gov.sk/granty2015/zobraz_ziadosti.php.

² https://registerkultury.gov.sk/granty2015/zobraz_ziadosti.php.

Strategická oblasť č. 1 - Formovanie informačných potrieb, podpora informačnej gramotnosti, riadenie a rozvoj ľudských zdrojov pre trvalú udržateľnosť a rozvoj činnosti knižníc.

Priorita 1.1 Podpora dobudovania knižníc tak, aby mohli v zmysle Koncepcie celoživotného vzdelávania v SR primerane plniť úlohy centier vzdelávania s dôrazom na informačnú gramotnosť.

Knižničné prostredie vytvára podmienky prístupu ku kultúre a informáciám. Prostredníctvom tradičných a moderných zdrojov knižnice participujú na podpore individuálneho, formálneho a neformálneho vzdelávania občanov, prispievajú k rozvoju komunity vo svojej regionálnej oblasti a podieľajú sa na výchove sprostredkovaním informácií pre všetky vekové kategórie. Predpokladom kvalitného zabezpečenia knižnično-informačných služieb sú kvalifikovaní zamestnanci knižnice. Podpora celoživotného vzdelávania, rekvalifikačné kurzy pre zamestnancov bez knihovníckeho vzdelania a zvyšovanie odbornej kvalifikácie predstavujú dôležitý predpoklad pre rozvoj služieb, implementáciu moderných technológií a inovácií v knižniciach. Pre odborných zamestnancov knižníc chýbajú akreditované špecializované inovačné kurzy, napr. Spracovanie dokumentov v knižniciach a pamäťových inštitúciách, Konzervovanie a reštaurovanie dokumentov v knižniciach, Príprava projektových manažérov pre oblasť fondov EÚ v knižniciach a kultúre.

Knižnice, ako miesto slobodného prístupu k informáciám, vytvárali podmienky k napĺňaniu práva na celoživotné vzdelávanie a osobný rozvoj obyvateľov, zároveň podporovali zvyšovanie gramotnosti obyvateľstva prípravou aktivít zameraných na rozvoj rôznych druhov gramotností (napr. čitateľská, informačná, digitálna, finančná). V sledovanom období knižnice realizovali najčastejšie aktivity smerujúce k podpore čitateľskej a informačnej gramotnosti. Menej početné boli aktivity v oblasti digitálnej, mediálnej či finančnej gramotnosti. Tieto oblasti nie sú doménou knižníc, preto nízky počet vzdelávacích aktivít smerujúcich k týmto typom gramotnosti nemožno považovať za negatívny.

Slovenská pedagogická knižnica (ďalej len SPK) vypracovala metodické materiály na podporu zlepšenia informačnej gramotnosti žiakov základných škôl a stredných škôl. V súlade s platnými právnymi predpismi doplnila a prepracovala *Príručku pre školského knihovníka*, ktorá slúži ako názorná pomôcka pre školských knihovníkov, tá má pomôcť a zjednodušiť orientáciu v odborných a právnych otázkach týkajúcich sa zriadenia, zrušenia, zlúčenia, riadenia, činnosti a prevádzky školských knižníc. Odborný text sa venuje aj informačnej výchove a informačnej gramotnosti. V roku 2020 bola publikovaná vedecká práca *Informačná gramotnosť generácie Z*, ktorá prináša prehľad literatúry o uvedenej problematike, komparáciou vyhaŕňuje koncept informačnej gramotnosti voči príbuzným typom gramotností a ponúka charakteristiky vybraných atribútov informačnej gramotnosti a informačného správania absolventov stredných škôl v Slovenskej republike vekom spadajúcich do tzv. generácie Z. Zároveň sa SPK v spolupráci s Katedrou knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a so Štátnym pedagogickým ústavom podieľala na príprave moderných a aktuálnych štandardov informačnej gramotnosti, reflektujúcich obsah vzdelávania v základných školách a stredných školách, vývoj v oblasti informačných a komunikačných technológií a požiadavky zamestnávateľov a vysokých škôl na informačnú spôsobilosť absolventov stredných škôl. Pedagogickej a knihovníckej verejnosti bola v sledovanom období sprístupnená a priebežne doplňovaná elektronická metodická databáza obsahujúca príklady akcií informačnej výchovy, ktorej cieľom

je ponúknuť pedagógom a školským knihovníkom praktické námety a inšpiráciu na organizovanie vzdelávacích podujatí na podporu zvyšovania úrovne informačnej výchovy prostredníctvom zverejnených metodických listov. V rokoch 2015 – 2020 bol realizovaný 1. ročník celoslovenského projektu *Rodný môj kraj: Mladí používatelia – nové médiá* pre všetky typy stredných škôl, ktorého zámerom bolo podporiť aktívnu prácu s informačnými prameňmi a digitálnu gramotnosť prostredníctvom tvorby krátkeho audiovizuálneho diela.

Priorita 1.2 Budovanie knižníc ako komunitných, multikultúrnych a informačných centier a miest neformálneho celoživotného vzdelávania.

Ministerstvo kultúry sa v uplynulom období snažilo oceniť prácu knižníc a v roku 2019 sa uskutočnil 1. ročník súťaže Knižnica roka. Cieľom súťaže bolo každoročne oceniť jednu regionálnu a jednu obecnú, resp. mestskú knižnicu, ktoré poskytujú trvalo kvalitné knižnično-informačné služby a neustále skvalitňujú svoju knižničnú činnosť. Ocenenie malo zároveň motivovať ostatné verejné knižnice k zvyšovaniu svojej profesionálnej úrovne. Prvými laureátmi v kategórii regionálna knižnica sa stala Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou a v kategórii mestská/obecná knižnica: Mestská knižnica mesta Piešťany. Súťaž Knižnica roka bola *Štatútom Ceny ministra kultúry Slovenskej republiky č. MK-5232/2020-110/1585* včlenená do Ceny ministra kultúry Slovenskej republiky v kategórii b) za výnimočný prínos inštitúcií v oblasti kultúrneho dedičstva alebo kultúrno-osvetovej činnosti (múzeá/galérie, knižnice, kultúrno-osvetové zariadenia); v kategórii c) za dlhodobý a celoživotný prínos v oblasti kultúry mohol získať ocenenie aj jednotlivец z oblasti kultúrneho dedičstva – a teda aj knihovník. Cena ministra kultúry Slovenskej republiky Knižnica roka za rok 2020 bola udelená Krajskej knižnici v Žiline.

V rámci komunitných a sociálnych aktivít knižnice pripravovali rôzne aktivity pre komunity v mieste svojho sídla alebo v regióne. Verejné knižnice pripravovali tvorivé dielne, aktivity pre seniorov, rodičov na rodičovskej dovolenke, besedy s autormi a spisovateľmi a medzigeneračné aktivity, ktoré vytvárajú priestor stretávania seniorov a mládeže, prezentácie ich názorov a myšlienok. V roku 2020 bola možnosť fyzického stretávania značne obmedzená a knižnice museli preniesť svoje aktivity do on-line prostredia. Prostredníctvom aplikácií a sociálnych sietí sprístupňovali používateľom rôzne vzdelávacie a informačné aktivity.

Problematickou stránkou naplňovania priority 1.2 je nevhodné priestorové vybavenie verejných knižníc, chýbajúce účelové budovy a nízke náklady na výstavbu a rekonštrukciu knižníc. Prehľad ročných nákladov podľa štatistického zisťovania KULT o knižnici sa nachádza v prílohe č. 4.

Uzatváranie partnerstiev knižníc s inými ustanovizňami sa ukazuje ako veľmi žiaduce. Knižnice v sledovanom období spolupracovali s profesijnými združeniami Slovenská asociácia knižníc (ďalej len SAK) a Spolkom slovenských knihovníkov a knižníc (ďalej len SSKK) pri príprave podujatí a aktivít na regionálnej alebo celoslovenskej úrovni (napr.: *Týždeň slovenských knižníc*, *INFOS...*), s občianskymi združeniami, neziskovými organizáciami, klubmi dôchodcov, seniorskými zariadeniami, veľvyslanectvami či školami. Uzatváranie partnerstiev prinášalo knižniciam mnoho pozitív ako finančnú, materiálnu a personálnu podporu a zároveň poskytovali väčší dosah realizovaných aktivít.

Dobrovoľníctvo je na Slovensku podporené legislatívne na základe zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý „upravuje právne postavenie dobrovoľníka a právne vzťahy pri poskytovaní služieb, činností a iných výkonov dobrovoľníkom“. Knižnice teda majú

možnosť tento spôsob na zabezpečenie niektorých činností využiť. Ak tak ešte neurobili, môžu nadviazať spoluprácu s dobrovoľníckym centrom, ktoré sa nachádza takmer v každom samosprávnom kraji. Knižnice využívajú spoluprácu s dobrovoľníkmi v rôznych oblastiach knižničných služieb. Tvorí súčasť komunity a prostredníctvom práce dobrovoľníkov sa knižnice mohli ešte viac priblížiť k svojim používateľom – donáškou kníh do domu, pomocou pri kultúrnych podujatiach, vedením záujmových aktivít, zapájaním sa do skrášľujúcich a rekonštrukčných prác. Prehľad počtu dobrovoľníkov je uvedený v Tabuľke č. 1. Príklady z praxe: Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove využíva spoluprácu s dobrovoľníkmi na donášku kníh domov pre čitateľov, z ktorých mnoho je imobilných alebo odkázaných na pomoc iných a nemôžu osobne navštíviť knižnicu. Dobrovoľníci sa podieľajú na skrášľovaní a úprave priestorov, burze kníh a participáciou na pomocných knižničných prácach. V priestoroch knižnice dobrovoľníci viedli bezplatný kurz anglického jazyka a vznikol klub bylinkárov, kde raz do týždňa lektor- dobrovoľník odovzdáva svoje skúsenosti o liečivých bylinkách. Krajská knižnica P. O. Hviezdoslava spolupracuje s Prešovským dobrovoľníckym centrom, s ktorým spravidla počas týždňa dobrovoľníctva organizuje diskusie o výhodách a nevýhodách dobrovoľníckej činnosti. Počas *Týždňa slovenských knižníc* dobrovoľníci zabezpečovali administratívne práce. Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou využívala spoluprácu s dobrovoľníkmi pri kultúrnych aktivitách knižnice, na pomoc čitateľom, ale aj pri príprave podujatí pre deti pod vedením knihovníka. V Spišskom kultúrnom centre a knižnici v Spišskej Novej Vsi dobrovoľníci vytvárali návrhy letákov, pomáhali so spracovaním videí a prispievali k tvorbe on-line priestoru. Zahraničným študentom a študentom prvých ročníkov priblížili priestory vysokej školy dobrovoľníci Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku.

Tabuľka 1 Prehľad počtu dobrovoľníkov vo verejných, vedeckých a špeciálnych knižniciach.
Zdroj: štatistické zisťovanie KULT o knižnici 2015 - 2020.

Počet dobrovoľníkov v rokoch 2015 - 2020						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Verejné knižnice	456	452	388	388	361	314
Vedecké knižnice	8	26	23	63	25	4
Špeciálne knižnice	27	39	48	62	53	47

SPK prispela k rozvoju školských knižníc ako informačných a kultúrnych centier tvorbou 58 metodických materiálov a poskytovaním odborného poradenstva. V rokoch 2015 – 2020 sa každoročne realizovala medzinárodná konferencia *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl* zameraná na činnosť školských knižníc a prezentáciu projektov na podporu čitateľskej gramotnosti, informačnej výchovy a podporu čítania u detí. Medzinárodnej konferencie sa zúčastnilo 612 účastníkov.

Priorita 1.3 Podpora a propagácia čítania, rozvoja čitateľskej gramotnosti, aktivít na odstránenie druhotnej negramotnosti.

Na základe uznesenia vlády SR č. 554/2017 z 29. 11. 2017 bolo zriadené *Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY*, ktoré vzniklo k 1. januáru 2018. Centrum zhodnocuje situáciu v oblasti čítania, prostredníctvom odbornej metodической a konzultačnej činnosti a aktivitami cieľenými na rozvoj čítania u detí na celoslovenskej a regionálnej úrovni.

SPK realizovala viaceré podujatia podporujúce záujem o literatúru a rozvoj čítania u detí a mládeže. K medzinárodnému mesiacu školských knižníc SPK každoročne organizuje projekt *Záložka do knihy spája slovenské školy* určený pre žiakov stredných škôl do ktorého sa zapojilo 1 002 škôl a 53 973 žiakov a medzinárodný projekt *Záložka do knihy spája školy*, určený pre žiakov základných škôl a osemročných gymnázií v Slovenskej a Českej republike. Česko - slovenský projekt bol realizovaný v spolupráci s Knižnicou Jiřího Mahena v Brne a do projektu sa zapojilo 744 518 žiakov zo 6 189 škôl (z toho 1 772 českých škôl so 189 923 žiakmi a 4 417 slovenských škôl s 554 595 žiakmi). Rozvoj čítania a podpora záujmu o literatúru bola v sledovanom období rozvíjaná projektom *Najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice*, do ktorého sa zapojilo 1 223 školských knižníc.

Knižnice sa podieľali na výskume čítania mládeže vo veku 13 – 17 rokov v Slovenskej republike, ktorý voľne nadväzoval na staršie výskumy. Projekt sa realizoval pod odbornou gesciou SAK v spolupráci s Katedrou knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Ústrednou knižnicou Slovenskej akadémie vied a zber dát vykonávali zamestnanci verejných knižníc. Projekt *Text a čítanie, mládež a knižnice* bol zameraný hlavne na skúmanie kontextových faktorov rozvoja čitateľstva a jeho realizácia bola podporená FPU.

Verejné knižnice sa zapojili do medzinárodných projektov na podporu čítania a záujmu o knihy (napr. *Noc s Andersenom*, *Mesiace autorského čítania*) a celoslovenských projektov (napr. *Celé Slovensko číta deťom*, *Prečítané leto*, *Čítanie s Osmijankom*, *Deň ľudovej rozprávky*, *Škultétyho rečovanky*, *Kráľ čitateľov*), ktoré prehlbovali záujem o čítanie u detí a mládeže. Aktivity na podporu čítania individuálneho charakteru pripravovali knižnice vo vlastnej réžii. Knižnica pre mládež mesta Košice v období 2015 – 2019 každoročne organizovala projekt *Číta celá rodina* zameraný na prinavrátenie kníh a čítania do slovenských rodín. V období adventu Knižnica pre mládež mesta Košice v 4 - týždňovom trvaní pripravovala projekt *Vianočná knižka sa otvára*, ponúkajúci čitateľom množstvo aktivít zameraných na autorské čítanie, tvorivé dielne spisovateľov a ilustrátorov a moderné interaktívne besedy pre deti a mládež. Cieľovou skupinou podujatia nie sú len deti, stredoškolská a vysokoškolská mládež, ale aj rodičia, učitelia a široká čitateľská a nečitateľská verejnosť. Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre organizuje bábkové divadlá a popularitu mali aj podujatia zamerané na cestovanie (Tekovská knižnica v Leviciach), prednášky fotografův a turistov (Okresná knižnica Dávida Gutgesela v Bardejove). Hornozemplínska knižnica organizuje už 10 rokov celoslovenský seminár s medzinárodnou účasťou zameraný na skvalitnenie a rozšírenie komunitných služieb a aktivít.

Priorita 1.4 Podpora vzdelávania vybraných cieľových skupín (rómskych komunit, dlhodobo nezamestnaných občanov, žien na materskej a rodičovskej dovolenke, občanov so zdravotným postihnutím, imigrantov, občanov v postproduktívnom veku a občanov s nízkym stupňom vzdelania alebo nízkym sociálnym statusom) najmä prostredníctvom verejných knižníc.

Podpora dostupnosti knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny občanov.

Knižnice realizovali rôzne vzdelávacie aktivity pre všetky skupiny obyvateľstva. Chýba však monitoring a analýza zloženia zázemia jednotlivých verejných knižníc predovšetkým z hľadiska zabezpečenia sociálnej funkcie knižníc, pričom sa treba zamerať na znevýhodnených potenciálnych používateľov. Chýbajú odporúčania pre knihovníkov pre prácu s konkrétnymi skupinami znevýhodnených občanov a adresné poskytovanie služieb a pre zriaďovateľov odporúčania na zabezpečenie tejto práce.

Knižnice participovali na podpore vzdelávania vybraných cieľových skupín prípravou a organizovaním podujatí. Podujatia boli pripravované pre zdravotne a sociálne znevýhodnené skupiny obyvateľstva, boli to predovšetkým aktivity pre seniorov, občanov so zrakovým znevýhodnením, rodičov na materskej alebo rodičovskej dovolenke a pre rómske komunity. Podujatia prispievali k aktívnemu rozvoju spoločenského života, vzdelávaniu a vzájomnému spoznávaniu. Knižnice reflektujú pri príprave podujatí potreby tých skupín obyvateľstva, ktoré najviac prejavujú záujem o poskytované služby a podujatia knižnice.

Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči (ďalej len SKN LE) má popredné postavenie v oblasti zabezpečovania prístupnosti knižnično-informačných služieb pre osoby so zrakovým postihnutím a pre osoby s poruchami čítania v Slovenskej republike. SKN LE v súlade so svojím poslaním plní úlohy zamerané na uspokojovanie knižničných a informačných potrieb osôb so zdravotným znevýhodnením a šíri literatúru, poéziu, filmy a ďalšie relevantné informácie pre túto skupinu obyvateľstva. Rozhodnutím Ministerstva kultúry Slovenskej republiky o zmene a doplnení zriaďovacej listiny SKN LE č. MK-6728/2020-110/22938 zo dňa 15. 12. 2020 SKN LE plní úlohy *Slovenskej autority pre Braillovo písmo*. Týmto aktom si Slovenská republika splnila záväzok vytvorenia národnej autority Braillovho písma, ktorá má zaručiť existenciu štandardizovaného unifikovaného Braillovho písma potrebného na rozšírenie jeho používania pri vzdelávaní, zamestnávaní a v aplikáciách informačných a komunikačných technológií. Poskytuje metodickú a konzultačnú pomoc pre externé prostredie – tvorcov informácií, predovšetkým organizácie štátneho a verejného sektora, múzeá, galérie a pod., pri spracovaní materiálov, ktoré korešpondujú s pravidlami prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím. SKN LE revitalizovala v sledovanom období konzultačné postupy pre tvorcov informácií s cieľom čo najlepšie reagovať na výzvy, ktorým čelia osoby so zdravotným postihnutím v oblasti dostupnosti vo verejnej sfére (napr. sprístupňovanie hmatových výstav s braillovskými popismi a audiokomentárom, výroba orientačných plánov, pôdorysov verejných budov, označovanie historických pamiatok či prostriedkov verejnej dopravy). Sprístupňuje Digitálnu knižnicu s obsahom takmer 8 000 zvukových kníh a časopisov vo formáte MP3. Digitálna knižnica je sprístupňovaná v súlade s autorským právom po autentizácii registrovaného používateľa knižnice z webovej stránky knižnice na Slovensku aj v zahraničí. V roku 2016 SKN LE v rámci skvalitnenia poskytovania služieb Digitálnej knižnice zmenila technológiu sprístupňovania obsahu digitálnej knižnice z pôvodného formátu WMA DRM 10 na MP3 formát chránený zvukovou pečiatkou. Sprístupnené boli zdigitalizované gramofónové platne z fondu Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach (ďalej len ŠVK KE) prostredníctvom *Digitálnej fonotéky*. Digitálna fonotéka získala špeciálne uznanie na medzinárodnom kongrese ITAPA 2017. V roku 2017 SKN LE v spolupráci s Rozhlasom a televíziou Slovenska sprístupnila filmy s audiokomentárom pre nevidiacich z archívu RTVS – *Dokorán* a spustila pre používateľov mobilnú aplikáciu SKN LE - Corvus, ktorá umožňuje využívanie služieb digitálnej knižnice SKN LE v mobilných telefónoch a tabletoch s operačným systémom Android. Sprístupnená bola aj zjednodušená verzia webovej stránky *m.skn.sk*, ktorá bola optimalizovaná pre mobilné zariadenia. V roku 2020 SKN LE v spolupráci s Centrom vedecko-technických informácií SR v Bratislave (ďalej len CVTI SR) sprístupnila učebnice, pracovné zošity a povinnú literatúru pre špeciálne základné školy vo formáte PDF. Používatelia majú možnosť tieto dokumenty sťahovať, vyhľadávať, triediť a zároveň majú prístup k zvukovej verzii sprístupnených dokumentov. SKN LE sprístupnila 253 dokumentov podľa požiadaviek Spojenej školy internátnej v Levoči a Spojenej školy internátnej pre žiakov so zrakovým postihnutím v Bratislave. SKN LE dokumenty nadobúda vlastnou výrobou. Knihy, časopisy, neperiodické tlačoviny, učebnice a kalendáre následne distribuuje vo formátoch prístupných pre zdravotne znevýhodnené osoby (Braillovo písmo, zväčšený typ

písma, reliéfna grafika, zvukové nahrávky, digitálne texty). V Braillovom písme ročne vyprodukovala približne 150 titulov. Ročne vydáva 18 časopisov v rôznej periodicite. Ročne je nahraných približne 170 titulov zvukových dokumentov.

SKN LE v rámci podpory zavádzania a využívania technických a technologických prostriedkov na sprístupnenie informácií znevýhodneným skupinám občanov v roku 2019 obstarala novú veľkokapacitnú braillovskú tlačiareň Braillo 600 SR. Digitálna tlač je tak zabezpečovaná na dvoch veľkokapacitných tlačiarňach Braillo 600 SR a Braillo 400 SW. Tlačiareň Braillo 600 SR slúži na tlač beletrie, učebníc a rôznych dokumentov viazaných do hrebeňovej a špirálovej väzby. Tlačiareň Braillo 440 SW sa využíva na tlač časopisov. Na skvalitnenie výroby zvukových kníh a časopisov v rokoch 2018 až 2020 do nahrávacích štúdií a pracovísk digitálneho spracovania zvuku boli obstarané nové počítače iMAC a na pracovisko kopírovania zvukových dokumentov nový duplikátor na napáľovanie diskov CD/DVD.

Knižnično-informačné služby pre zrakovo a inak znevýhodnených občanov boli zabezpečované cirkulačnou výpožičnou službou putovných súborov zvukových kníh zo SNK LE a aj prostredníctvom siete 29 pracovísk pre zdravotne postihnutých vo verejných knižniciach. Knižnice nadväzovali partnerskú spoluprácu so združeniami zameranými na znevýhodnené a menšinové skupiny občanov, napr.: s Úniou nevidiacich a slabozrakých Slovenska.

Priorita 1.5 Vytvorenie a podpora systému celoživotného vzdelávania informačných profesionálov a knihovníkov, skvalitnenie systému riadenia ľudských zdrojov.

Dôležitým prvkom systému je zabezpečenie nadobúdania a rozvoja knižničného a informačného vzdelávania zamestnancov knižníc. Knižnice podporovali účasť zamestnancov na odborných školeniach a podujatiach doma i v zahraničí. Niektoré knižnice využili možnosť podpory vzdelávania zamestnancov v iných oblastiach ako knihovníckych, napr.: projektový manažment, strategické riadenie, vzdelávanie zamerané na znalosť legislatívy a legislatívne zmeny. Niektoré knižnice využili mobility v zahraničí prostredníctvom programu ERAZMUS+. Akreditované odborné vzdelávacie aktivity na doplnenie, obnovenie a rozšírenie kvalifikácie potrebnej na výkon odbornej činnosti boli realizované v SNK a v CVTI SR, pretože tieto inštitúcie boli držiteľmi akreditácie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. CVTI SR organizovalo rekvalifikačný kurz *Knihovnícke odborné minimum* určený pre absolventov stredných škôl s maturitou alebo vysokých škôl bez knihovníckeho zamerania. Kurz je pravidelne akreditovaný od roku 1991 Ministerstvom školstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, v sledovanom období bola akreditácia udelená 25. 2. 2016. V rokoch 2016 – 2019 bolo realizovaných 6 kurzov s 86 absolventmi. V roku 2020 sa kurz neuskutočnil z dôvodu pandémie. SNK bola akreditácia udelená 31. 3. 2015 na dobu 5 rokov. Vzdelávací program *Knihovnícke základy pre znalostnú spoločnosť* bol koncipovaný v 3 moduloch:

- Všeobecný úvod do knihovníctva.
- Knihovník vo verejnej knižnici.
- Knihovník v akademickej knižnici.

Počet absolventov vzdelávacieho programu Knihovnícke základy pre znalostnú spoločnosť						
Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Všeobecný úvod do knihovníctva	24	24	23	23	26	26
Knihovník vo verejnej knižnici	24	24	23	23	23	23
Knihovník v akademickej knižnici	24	24	23	23	10	10

SPK podporila systém celoživotného vzdelávania školských knihovníkov a zriaďovateľov školských knižníc zorganizovaním 10 odborných seminárov s celoslovenskou pôsobnosťou. Podujatí s cieľom skvalitniť elektronizáciu školských knižníc a vedenie odborných evidencií školskej knižnice sa zúčastnilo 730 školských knihovníkov.

Poskytovanie služieb zameraných na zvyšovanie gramotnosti vyžaduje rozvoj zamestnancov, ktorí sprostredkovávajú informácie používateľom rôznych vekových kategórií pochádzajúcich z rôznorodého prostredia. V sledovanom období sa konali rôzne odborné semináre, workshopy a podujatia zamerané na zvyšovanie kvalifikácie knihovníkov a výmenu informácií, napr.: knihovníci a pedagógovia mali možnosť každoročne sa zúčastniť na medzinárodnom seminári zameranom na prácu s detským čitateľom a aktivity podnecujúce záujem o knihy a čítanie u detí a mládeže v Knižnici pre mládež mesta Košice. Aktivity zamerané na podporu vzdelávania a osobnostný rozvoj vyvíjali aj profesijné spolky: SSKK a SAK. Téma podpory vzdelávania knihovníkov bola zastúpená na odborných podujatiach, ktoré knižnice organizovali v spolupráci s týmito profesijnými združeniami, napr. odborný seminár *NitLib* určený zamestnancom verejných, akademických a špeciálnych knižníc Nitrianskeho kraja. Zrealizovali sa dve informatické sympóziá *INFOS* s medzinárodnou účasťou, celoslovenská odborná konferencia *Knižnice 2015 a Knižnice 2018*. V sledovanom období sa každoročne uskutočňoval aj seminár *TLib* organizovaný Štátnou vedeckou knižnicou v Banskej Bystrici (ďalej len ŠVK BB) zameraný na oblasť celoživotného vzdelávania knihovníkov a knižnično-informačných špecialistov. Knižnica Michala Rešetku v Trenčíne v spolupráci s Krajským riaditeľstvom Policajného zboru v Trenčíne a SSKK zorganizovali preventívnu aktivitu *Stop násiliu na ženách* zameranú na prevenciu násillia za účasti lektorov z Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Trenčíne. Univerzitná knižnica Trnavskej univerzity, Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave a SSKK zorganizovali v roku 2016 seminár *Komunikačné techniky v knižnici*. Krajská pobočka SSKK v Bratislave pripravila 2 workshopy vedené certifikovanou trénerkou pamäti s cieľom naučiť základné techniky a stratégie pre lepšie zapamätávanie si vecí v každodennom živote.

Ministerstvo kultúry zriadilo *Komisiu pre odborné vzdelávanie v rezorte kultúry*, Podľa Príkazu ministra č. 1/2021 je úlohou komisie prispievať k zlepšeniu modelu funkčného systému umeleckého vzdelávania, naviazať systém vzdelávania v stredných a vysokých školách na systém výučby základného školstva a vytvoriť štruktúru študijných odborov v sieti stredných a vysokých škôl, ktorá by zabezpečovala kvalifikovaných pracovníkov pre všetky druhy umeleckých, dokumentačných, informačných, pamäťových a fondových inštitúcií.

V súvislosti s novelizáciou zákona 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov boli doplnené a revidované pracovné činnosti. Analytické listy účinné od 1. 1. 2019 sú dostupné na webovom sídle ministerstva kultúry³.

³ <https://www.culture.gov.sk/ministerstvo/dokumenty-mk-sr/katalog-pracovnych-cinnosti/>

Prehľad počtu podujatí, ktoré boli realizované vo verejných, vedeckých, špeciálnych, akademických a školských knižniciach je uvedený v Prílohe č. 5. Porovnanie stavu odborných zamestnancov vedeckých knižníc, verejných knižníc a špeciálnych knižníc s vysokoškolským a stredným odborným knihovníckym vzdelaním v období 2016 – 2020 je uvedený v Prílohe č. 6.

Záver plnenia strategickej oblasti 1.:

- Knižnice v sledovanom období pripravovali rôznorodé aktivity prispôbené ich okoliu a požiadavkám osôb, ktoré ich služby využívajú najviac. Avšak absentujú odporúčania pre knihovníkov pre prácu s konkrétnymi skupinami občanov.
- Rozvíjala sa vzájomná spolupráca knižníc a spolupráca knižníc s profesijnými spolkami. Knižnice uzatvárali partnerstvá s rôznymi ustanovizňami, čo pozitívne ovplyvnilo organizovanie podujatí a poskytovanie služieb.
- Dobrovoľníci v knižniciach pozitívne prispievajú k činnosti knižníc a samotnému dobrovoľníkovi poskytujú prax, rozvoj nových schopností a pocit spolupatričnosti.
- Účasť zamestnancov knižníc na odborných podujatiach predstavuje najrozšírenejšiu formu podpory ich ďalšieho vzdelávania, nielen v knihovníckej oblasti, ale aj iných oblastiach. Je potrebné zamerať sa na prípravu odborníkov pre knižnice v prostredí stredných a vysokých škôl a aj na možnosť celoživotného vzdelávania zamestnancov rekvalifikačným vzdelávaním.

Strategická oblasť č. 2 – Budovanie, trvalé uchovávanie, rozvoj a ochrana knižno-informačných fondov.

Priorita 2.1 *Budovanie knižnično-informačných fondov a poskytovanie informácií v súlade s potrebami občanov a celospoločenskými záujmami.*

Systematické budovanie knižničných fondov a informačných zdrojov a ich sprístupňovanie napomáha uspokojovať kultúrne, informačné, vedeckovýskumné a vzdelávacie potreby občanov. Knižnice vyvíjali úsilie zabezpečiť čitateľom i zamestnancom komfort moderného prostredia a zároveň docieľiť ochranu a adekvátne podmienky uloženia knižničného fondu. Dôležitým sa ukázalo sprístupňovanie informácií presahujúce múry knižnice. Vypožičiavali sa nielen dokumenty v papierovej forme, ale aj elektronické informačné zdroje a digitalizované dokumenty sprístupňované prostredníctvom internetu.

Prideľovanie finančných prostriedkov na akvizíciu záviselo od typu knižnice a zriaďovateľa. Ministerstvo kultúry vytvorilo pre knižnice vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti v programovej štruktúre rozpočtu kapitoly výdavkový prvok 08T 0106 *Projekt akvizície zbierkových predmetov a knižničných fondov*, v rámci ktorého boli rezortným knižniciam poskytnuté finančné prostriedky na nákup knižničného fondu v sume 473 500 €. Dotácie na nákup knižničného fondu prešli v roku 2016 pod záštitu FPU, podprogram *Akvizícia knižníc*. Výška podpory bola poskytovaná v rozsahu 1 000 – 30 000 €. V období rokov 2016 – 2020 bolo v podprograme *Akvizícia knižníc* podporených 1 353 žiadostí sumou 4 325 000 €. Náklady na nákup knižničných fondov verejných knižníc sú dlhodobo veľmi nízke, dosiahli hodnotu 0,35 € na 1 obyvateľa SR v r. 2020, nákupom bolo obnovené len 1,2 % z celkového objemu ich knižničného fondu. Aby bola možná odporúčaná 7 % obnova knižničného fondu ročne, pri priemernej cene 10 € za 1 knižničnú jednotku, mali by verejné knižnice vynaložiť na 1 obyvateľa 1,4 €. Pri stanovení základu pre výpočet percenta obnovy sa vychádzalo z odporúčaní, že podľa všeobecného pravidla by mal základný fond obsahovať v prepočte 2 – 3 knižničné jednotky na 1 obyvateľa.⁴

Celkový prírastok do knižničného fondu knižníc v rokoch 2015 – 2020 predstavoval 261 363 207 knižničných jednotiek. Prírastky knižničného fondu tvorí okrem nákupu právo povinného výtlaku, získavanie knižných darov, nákup databáz e-kníh, domáca a zahraničná výmena dokumentov, vlastná vydavateľská činnosť študijnej literatúry, ktorej výstupy sa stávajú súčasťou knižničného fondu. Niektoré verejné knižnice individuálne zabezpečili pre svojich čitateľov prístup k plateným databázam elektronických kníh ako Palmknihy - eReading.

SKN LE je jedinou knižnicou, ktorá nenakupuje nové fondy, pretože ich zabezpečuje vlastnou výrobou v alternatívnych formátoch, vhodných pre zrakovo a inak znevýhodnené osoby.

Elektronické informačné zdroje predstavujú alternatívu k tradičným informačným zdrojom. SNK zabezpečovala prístup do licencovaných databáz v rámci projektu *Informácie pre inovácie*, STN on-line, 4 patentové databázy, Springer Journal v rámci projektu NISPEZ. Do roku 2018 zabezpečovala SNK formou národnej licencie prístup k multiodborovým databázam EBSCO. Od 1. 3. 2018 SNK administratívne spravuje, koordinuje a sprístupňuje

⁴ KOONTZ, Christine – GUBBIN, Barbara. *Smernica IFLA pre služby verejných knižníc 2010*. Bratislava 2011, s 101. ISBN 978-80-970693-5-3.

v rámci národnej licencie elektronických informačných zdrojov (NL EIZ) tri multiodborové licencie od spoločnosti GALE:

- Academic One File
- General One File
- InfoTrack Custom Journals

Prístup prostredníctvom NL EIZ využilo 105 slovenských knižníc rôzneho zamerania a pôsobnosti. V roku 2020 bol k dispozícii skúšobný prístup do databáz Gale Reference Complete. V dôsledku vypuknutia pandémie COVID-19 bol voľný prístup do databáz umožnený aj mimo priestorov knižnice pre všetkých registrovaných používateľov prostredníctvom vzdialeného prístupu.

V oblasti patentových informácií pokračovala spolupráca s Úradom priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky. V sieti PATLIB pôsobia 3 vedecké knižnice a SNK, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry.

Prehľad nákladov na nákup knižničného fondu, ročného prírastku kúpou, vzdialeného prístupu k licencovaným EIZ, počet databáz vytvorených knižnicou a počet sprístupňovaných EIZ za jednotlivé typy knižníc je uvedený v Prílohe č. 7.

V rámci koordinácie bibliografickej činnosti knižníc Slovenskej republiky SNK a jej odbor Národná bibliografia metodicky a systémovo zabezpečovala prípravu na prechod katalogizačného a bibliografického spracovania z katalogizačných pravidiel AACR2 na katalogizačné pravidlá RDA. Cieľom prechodu na katalogizačné pravidlá RDA bola implementácia katalogizačných pravidiel nezávislých od formátov a určených pre digitálne a analógové zdroje. V roku 2018 implementovala SNK a knižnice zapojené do projektu Knižnično-informačný systém 3. generácie (ďalej len KIS3G) katalogizačné pravidlá RDA do spracovateľskej praxe. V období 2018 – 2019 prešli na katalogizačné pravidlá RDA aj ďalšie slovenské knižnice. Principiálnym a východiskovým dokumentom prechodu na katalogizačné pravidlá RDA bol slovenský preklad RDA pravidiel, ktorý vydala SNK v roku 2017 a národná interpretácia RDA. Metodický manažment Národnej bibliografie SNK pozostával z organizácie a gescie priemerne 10 odborných metodických seminárov ročne pre knižnice konzorcia KIS3G a knižnice Slovenskej republiky a z prípravy a publikovania metodických príručiek pre spracovanie dokumentov vo formáte MARC21 s interpretáciou RDA.

Kooperatívna katalogizácia a budovanie súborných katalógov sa realizovala na viacerých úrovniach. Kooperatívna katalogizácia prebiehala v homogénnom prostredí KIS3G, v ktorom k 31. 12. 2020 pracovalo 33 participantov, 3 prispievajúce knižnice a Univerzitná knižnica v Bratislave so samostatnou databázou a katalógom. Výstupom kooperatívnej katalogizácie je katalóg *Slovenská knižnica* – on-line katalóg kníh, časopisov a článkov z fondov knižníc Slovenskej republiky spravovaný SNK. Budovanie kompletného *Súborného katalógu Slovenskej republiky* negatívne ovplyvňuje funkcionálnosť knižnično-informačného systému Virtua, ktorý podporuje tvorbu Súborného katalógu monografií a Súborného katalógu článkov iba vo vlastnom homogénnom prostredí a neumožňuje kooperáciu s knižnicami s rôznymi knižnično-informačnými systémami pracujúcimi s iným formátom ako MARC 21, čo predstavuje technologický a organizačný problém. Katalóg Slovenská knižnica predstavuje spoločný katalóg participantov KIS3G, nemôže však suplovať *Súborný katalóg Slovenskej republiky*.

Celoštátny on-line katalóg *Súborný katalóg periodík*, ktorý spravuje Univerzitná knižnica v Bratislave (ďalej len UKB), obsahuje údaje o periodicky vychádzajúcich dokumentoch, ktorými sú napríklad časopisy, noviny, zborníky alebo ročenky. Dáta obsiahnuté v katalógu pochádzajú z fondov od viac ako 600 inštitúcií na Slovensku.

Na regionálnej, rezortnej a inštitucionálnej úrovni boli budované katalógy, do ktorých prispievali predovšetkým akademické a verejné knižnice:

- Súborný katalóg InfoGate
- Súborný (centrálny) katalóg fakultných knižníc Univerzity Komenského v Bratislave
- Celouniverzitný knižničný systém STU
- Agrokatalóg
- Regionálny súborný katalóg Trenčianskeho samosprávneho kraja
- Regionálny súborný katalóg Žilinského samosprávneho kraja
- Katalóg historických spišských knižníc (Bielefeld, Nemecko)
- Odborové a regionálne katalógy ŠVK KE

Opatrenie iniciovať novelizáciu zákona o povinných výtlačkoch ministerstvom kultúry nebolo v sledovanom období naplnené. V období 2015 – 2020 nebol ministerstvom kultúry do legislatívneho procesu predložený návrh novely zákona č. 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnožení audiovizuálnych diel v znení neskorších predpisov. Počet povinných výtlačkov zasielaných knižniciam však upravil zákon č. 198/2020 Z. z., ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony v súvislosti so zlepšovaním podnikateľského prostredia zasiahnutým opatreniami na zamedzenie šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19. Zákon vstúpil doplatnosti bez možnosti pripomienkovania zo strany knižníc. Novela zákona upravila zoznam knižníc, ktorým vydavatelia majú povinnosť zasielať povinný výtlačok periodických a neperiodických diel. Zmenili sa aj kritériá zasielania povinného výtlačku, rozhodujúcim sa stal obsah publikácie a nie náklad konkrétnej publikácie. Strata nároku na populárno-náučnú literatúru, beletriu, spoločenské denníky a populárno-náučné periodiká mala negatívne dopady. Beletria pre určité študijné zamerania predstavuje študijný materiál, zároveň vznikajú problémy pri určení odborných, resp. vedeckých publikácií, ktoré knižnica označuje ako odborné, ale vydavatelia nie.

Priorita 2.2 Digitalizácia, dlhodobá archivácia a sprístupňovanie digitálnych dát a poznatkov kultúrneho a vedeckého dedičstva.

Digitalizácia dokumentov kultúrneho dedičstva, uchovávanie a sprístupnenie tohto obsahu predstavuje náročný proces. Prezentácia a sprístupňovanie kultúrneho a intelektuálneho dedičstva širokej verejnosti boli v sledovanom období zabezpečované prostredníctvom portálu *Slovakiana.sk*⁵ v zriaďovateľskej pôsobnosti Národného osvetového centra. Portál *Slovakiana.sk* sprístupnil 18 717 knižničných dokumentov zo SNK, z toho 2 381 monografií, 14 463 periodík a 1 873 odborných článkov. Návštevnosť portálu *Slovakiana.sk* v období počas pandémie (obdobie od 1. 4. – 31. 12. 2020) v porovnaní s obdobím pred jej vypuknutím (obdobie od 1. 4. – 31. 12. 2019) zaznamenala nárast. Nie je možné jednoznačne určiť, či nárast súvisí výhradne s pandemiou COVID-19 a obmedzeniami, ktoré boli zavedené v záujme ochrany a prevencie.

⁵<http://https://www.slovakiana.sk>

Knižnice sú pri sprístupňovaní digitálneho obsahu viazané dodržiavaním platnej autorskej legislatívy a dodržiavaním licenčných podmienok. Slovenská legislatíva je pri sprístupňovaní digitálneho obsahu povinná dodržiavať európske predpisy, čo vyplýva z členstva Slovenskej republiky v Európskej únii. Knižnice oslovené v prieskume SAK uvádzali ako spôsoby sprístupnenia digitalizovaných dokumentov:

- v priestoroch knižnice,
- digitalizáciu a sprístupnenie historických knižničných dokumentov, ktoré nemajú obmedzený prístup,
- sprístupňovanie na základe uzatvorenia licenčných zmlúv.

Národný projekt *Digitálna knižnica a digitálny archív*, ktorý realizovala SNK v rámci Prioritnej osi 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry bol ukončený 30. septembra 2015 a v sledovanom období prebiehala jeho udržiateľnosť. Cieľom projektu bola digitalizácia a ochrana slovacikálneho konzervačného fondu SNK. Celkovo bolo zoskenovaných 1 669 605 slovacikálnych dokumentov a kultúrnych objektov. Digitálny obsah je sprístupnený verejnosti dvomi spôsobmi:

- sprístupnenie všetkých objektov v rámci priestorov SNK, bez ohľadu na ich autorskoprávny status,
- on-line sprístupnenie voľných diel.

Sociálna a fyzická izolácia v dôsledku pandémie akcelerovala aktivity SNK zamerané na zvýšenie množstva svojho zdigitalizovaného obsahu vo virtuálnom priestore. V máji 2020 spustila testovaciu prevádzku *Digitálnej knižnice SNK*, prostredníctvom ktorej sprístupnila používateľom tisíce autorskoprávne voľných diel - kníh, článkov, periodík, pohľadníc a iných objektov slovenského kultúrneho dedičstva. *Digitálna knižnica SNK* za šesť mesiacov fungovania zaznamenala 8 273 vstupov a 25 030 vyhľadávaní.

V roku 2020 SNK koncipovala návrhy *Stratégie digitalizácie kultúrneho dedičstva*. Odborná skupina pre digitalizáciu knižničných fondov vypracovala dokument *Digitalizácia slovacikálnych dokumentov z konzervačného fondu a ďalších fondov SNK v rokoch 2022 – 2027*, ktorý bol vypracovaný na základe podkladov k návrhu *Stratégie digitalizácie kultúrneho dedičstva*.

UKB od roku 2012 realizuje projekt *Digitálna knižnica UKB* (ďalej len DK UKB) ako efektívny nástroj na sprístupňovanie digitalizovaného obsahu širokej verejnosti. DK UKB je určená registrovaným aj neregistrovaným používateľom UKB s možnosťou prístupu k obmedzenému obsahu s ohľadom na dokumenty chránené autorským zákonom. V období zhoršenej pandemickej situácie v roku 2020 (pri obmedzených možnostiach poskytovania knižnično-informačných služieb, vrátane výpožičiek) sa výrazným nárastom počtu návštev a vyhľadávaní digitalizovaných dokumentov v DK UKB potvrdila dôležitosť poskytovania tejto služby.

SKN LE v sledovanom období postupne nahrádzala najčítanejšie zvukové knihy na audiokazetách CD nosičmi vo formáte MP3 a dokumenty v digitálnej forme sprístupňovala v digitálnej knižnici. Digitálna knižnica umožňuje priame počúvanie zvukových kníh a časopisov z webovej stránky knižnice.

V roku 2015 ukončila ŠVK KE projekt *Digitalizácia a archivácia platní knižnice* do formátu MP3. Zdigitalizované objekty sú sprístupnené na webovom portáli knižnice.

ŠVK KE digitalizuje a sprístupňuje prostredníctvom on-line katalógu historické dokumenty, staré a vzácne tlače.

ŠVK BB digitalizovala v sledovanom období zvukové dokumenty a poskytovala prístup k zdigitalizovaným dokumentom z fondu knižnice. Digitalizované staré tlače z fondu starých a vzácných tlačí (väčšina z obdobia 18. – 19. storočia) a pohľadnice boli sprístupňované prostredníctvom vzdialeného prístupu, ktorý bol prerušený v roku 2018 z dôvodu ukončenia životného cyklu a podpory. Pre záujemcov o dejiny regiónu sprístupňuje ŠVK BB bibliografickú databázu *Pamäť mesta Banská Bystrica*.

V rámci prepojenia muzeálnych objektov SNK – Literárne múzeum, Slovenské múzeum A. S. Puškina a ŠVK BB – Literárne a hudobné múzeum vkladajú do Centrálnej evidencie múzejných zbierok (ďalej len CEMUZ) údaje o odbornej evidencii zbierkových predmetov. SNK ďalej poskytuje odborné konzultačné služby pamäťovým inštitúciám pri spracovaní a digitalizácii dokumentov a spolupracuje s Národným osvetovým centrom pri budovaní Národného registra digitalizovaných objektov a Národného registra autorít.

Opatrenia pre zlepšenie podmienok digitalizácie informačných zdrojov a ich dostupnosti realizuje SNK, ktorá na svojom webovom sídle zverejňuje a priebežne aktualizuje zoznam obchodne nedostupných diel a zároveň je partnerom Európskeho portálu obchodne nedostupných diel. SNK spolupracuje s Európskym portálom osirelých diel.

UKB spravuje *Digitálny repozitár UKB*, ktorý vznikol v roku 2016, ako výstup projektu so zameraním najmä na spracovanie výstupov publikačnej činnosti inštitúcie, vychádza zo skutočnosti, že publikačné výstupy inštitúcie sú dôležitým ukazovateľom pre posudzovanie úrovne potenciálu inštitúcie vykonávať výskum a vývoj. Jeho hlavným cieľom je zlepšiť prístup k publikovaným výsledkom inštitúcie, publikáciám, článkom, prezentáciám vydaným inštitúciou a tiež k správam z realizovaných projektov, čiastkových výskumov a iným druhom dokumentov.

V roku 2015 bola UKB poverená riešením národného projektu v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti Prioritná os 2 pod názvom *Digitálne pramene – webharvesting a archivácia e-Born obsahu*. Počas realizácie projektu bola v UKB k 31. 12. 2015 vybudovaná komplexná technická, aplikačná a organizačná infraštruktúra na systematický zber a dlhodobú archiváciu slovacikálnych webových publikácií a pôvodného elektronického obsahu. Informačný systém Digitálne pramene (ďalej IS DIP) zabezpečuje zber (webharvesting), identifikáciu, manažment a dlhodobú ochranu webových stránok a e-Born dokumentov (pôvodných elektronických prameňov) publikovaných na území SR. Ide o uchovávanie kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky, ktoré vzniklo a existuje len v digitálnej podobe. Pod týmto označením sa chápu webové stránky kultúrnej hodnoty publikované v .sk doménovom priestore, webové stránky so slovacikálnym obsahom mimo .sk domény, elektronické publikácie (monografie a seriály vrátane seriálových publikácií publikovaných formou aktualizovaných webových stránok). Projekt implementoval nové princípy a svetové štandardy v oblasti zberu webu a archivácie digitálneho obsahu. K 31. 12. 2020 bolo do Centrálneho dátového archívu (ďalej len CDA) vložených 25 285 SIP balíkov v celkovom objeme 4,25 TB. V rámci IS DIP sa budovali dve čiastkové databázy – *Archív webových stránok*, ktorý tvorí archív zozbieraného webového obsahu a *Archív elektronických publikácií (e-Born)*, ktorý obsahuje archivované pôvodné elektronické pramene – elektronické seriály a monografie. Súčasťou systému Digitálne pramene je katalóg webových stránok a katalóg e-Born dokumentov. Katalóg webových stránok obsahuje domény zaregistrované u spoločnosti SK-NIC, ktorá je poverená správou

slovenskej domény .sk. Vďaka pravidelnej aktualizácii zo zoznamu domén SK-NIC bol katalóg webového archívu dopĺňaný o nové zaregistrované domény. V katalógu sa ďalej nachádzajú zaniknuté domény, domény vyšších úrovní, domény mimo ich základného tvaru (napr. www.nieco.sk/nieco), subdomény (napr. www.abc.nieco.sk/), domény titulov elektronických seriálov pre zbory e-Born a domény slovacikálneho charakteru s inou doménou najvyššej úrovne ako .sk (.eu, .com, .org, .cz, .info, .net a iné). Ťažisko aktivít v oblasti archivácie webového obsahu spočívalo v realizácii tematických, výberových a celoplošných zberov v súlade s Politikou zberu webových prameňov a s Plánom zberov na aktuálny rok. Zbory prebiehali prostredníctvom kampaní, ktoré predstavovali jeden alebo niekoľko zberov v rámci určitej konkrétnej témy. V celoplošných zberoch sa zbierali všetky dostupné webové sídla z katalógu DIP. Tieto zbory sa spúšťali raz ročne a ich cieľom bolo zachytiť obraz slovenského internetu v danom čase. Tematické zbory sa zameriavali na archiváciu aktuálnych udalostí so širším spoločenským dosahom (voľby, historické výročia, globálne problémy, športové úspechy a pod.). Výberové zbory zachytávali reprezentatívnu vzorku domén na základe predmetového triedenia podľa kategórií Konspektu alebo inú vzorku (domény spolupracujúcich subjektov). Za sledované obdobie (k 31. 12. 2020) sa uskutočnilo spolu 5 celoplošných, 58 výberových a 44 tematických kampaní. Celkový objem archivovaného obsahu dosiahol 70 TB a zaplnený objem IS DIP predstavoval 165 TB z celkovej kapacity systému 800 TB. V rámci projektu vznikol aj webový portál pre odbornú a laickú verejnosť (www.webdepozit.sk), ktorého súčasťou je webový archív a archív elektronických publikácií. Portál obsahuje aj prístup pre vydavateľov, ktorí tu majú možnosť zaregistrovať sa a následne cez svoje konto vkladať vlastné e-Born publikácie a posunúť ich na kontrolu a uloženie do archívu. Prostredníctvom formulárov na webovom portáli môže aj verejnosť navrhovať webové stránky a elektronické publikácie na archiváciu. Portál taktiež poskytuje službu vyhľadávania prameňov uložených v archíve – osobitne pre webový archív a pre archív elektronických publikácií. Vzhľadom na absenciu legislatívy v oblasti povinného výtlačku webu a on-line publikácií na Slovensku má projekt nezastupiteľné miesto pri ochrane a uchovávaní týchto publikácií pre budúce generácie.

Pre plnenie cieľa digitalizácie a sprístupňovania zdigitalizovaného obsahu pamäťových a fondových inštitúcií boli v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti v rámci prioritnej osi 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova národnej infraštruktúry (ďalej len OPIS PO 2) schválené dva národné projekty:

- *Digitálna knižnica a digitálny archív,*
- *CAD*

Národný projekt *Digitálna knižnica a digitálny archív*, ktorý realizovala SNK bol ukončený k 30. septembru 2015. Pre potreby projektu bolo vybudované Konzervačné a digitalizačné centrum SNK vo Vrútkach. Cieľom bola digitalizácia a komplexná ochrana slovacikálnych dokumentov z fondov SNK. V súčasnosti prebiehajú rokovania o zabezpečení činnosti Konzervačného a digitalizačného centra SNK po skončení obdobia udržateľnosti v novembri 2021.

Cieľom projektu *CAD* bolo vybudovanie integrovaného systému dlhodobého uchovávania a ochrany digitálneho obsahu, jeho získavania, spracovania, ochrany a využitia. CDA je tvorený dvomi navzájom geograficky vzdialenými systémami. Poslaním CDA je ochrana kultúrneho dedičstva formou systematického uchovávania digitálnych náhrad kultúrnych objektov od vybraných pamäťových a fondových inštitúcií primárne z rezortu kultúry, ale aj z dopytovo orientovaných projektov OPIS. Pamäťové a fondové inštitúcie (ďalej len PFI), s ktorými CDA spolupracuje sú združené v *Určenom spočenstve*. K 31. 12.

2020 je CDA naplnený na 20% svojej kapacity. Toto nízke percento naplnenia je spôsobené tým, že dohodnuté vklady od PFI do CDA neprebiehajú v takom objeme, ako bolo na začiatku projektu plánované.

Priorita 2.3 Odborná ochrana knižnično-informačných fondov a zlepšenie ochrany a bezpečnosti budov a priestorov, v ktorých je uložený, uchovávaný a sprístupňovaný knižničný fond. Fyzická ochrana a trvalé uchovávanie historických knižničných fondov.

Ochrana knižnično-informačných fondov je finančne náročná na realizáciu a vyžaduje si skúsenosti v danej oblasti a záujem zo strany zriaďovateľa. V snahe zabezpečiť optimálnu ochranu knižničného fondu pred prirodzenou degradáciou a bezpečnosť knižničného fondu sa knižnice venovali aktivitám zameraným na zlepšenie podmienok prostredníctvom technológií na ochranu knižničného fondu alebo rekonštrukčnými a stavebnými úpravami. Viaceré knižnice na ochranu knižničného fondu využívali RFID technológiu alebo elektromagnetický systém ochrany. Knižnice investovali najmä do zakúpenia bezpečnostných brán, RFID čipov alebo elektromagnetických prúžkov, napr.: Krajská knižnica Ľudovíta Štúra vo Zvolene investovala 35 000 € do zakúpenia RFID brán a štítkov pre celý aktívny knižničný fond. Oravská knižnica Antona Habovštiaka v Dolnom Kubíne realizovala zabezpečenie ochrany knižničného fondu na oddelení literatúry pre deti a mládež, v rámci ktorého bol zakúpený elektromagnetický zabezpečovací systém. Súčasťou ochrany bol aj kamerový systém, ktorý na ochranu zabezpečila Knižnica Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote spolu so stavebnými úpravami a nákupom germicídnych žiaričov.

Ochranu knižničných fondov prostredníctvom RFID technológie zvolili i štátne vedecké knižnice v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry. Napr. Štátna vedecká knižnica v Prešove (ďalej len ŠVK PO) prostredníctvom projektu *Implementácia technológie RFID v knižnici*, ktorý realizovala v rokoch 2016 a 2018 - 2019. Zakúpením viacerých zariadení RFID technológie dosiahla zrýchlenie práce s fondom, zabezpečenie lepšej ochrany pred odcudzením, nové služby používateľom a komfort pri revízii knižničného fondu. V rokoch 2015 – 2020 bolo na tento účel ŠVK PO vynaložených 131 808 €. ŠVK PO ako prvá knižnica na Slovensku spustila prevádzku samoobslužného návratového automatu využívajúceho technológiu RFID.

ŠVK KE realizovala v sledovanom období kúpu pracovných staníc RFID, ktoré plánuje rozšíriť o ďalšie RFID zariadenia na ochranu a revíziu knižničných fondov. Vzhľadom k nevyhovujúcim skladovým priestorom v suterénoch historických budov chránila ŠVK KE knižničný fond aj jeho pravidelným zaplyňovaním, zakúpením odvlhčovačov a zariadenia na elimináciu mikrobiologickej kontaminácie knižničného fondu. To však nerieši dlhodobý problém tejto knižnice súvisiaci s umiestnením knižničného fondu v staticky a dispozične nevyhovujúcich budovách.

V rámci projektu *Digitálna knižnica a digitálny archív* SNK uviedla do užívania v roku 2015 depozitné priestory Konzervačného a digitalizačného centra a zrekonštruované priestory v sídelnej budove. Priestory technologickým vybavením zodpovedajú moderným požiadavkám na uloženie knižničných dokumentov v mobilných kompaktných regáloch s mechanickým ovládaním. Dekontamináciu a sanáciu ohrozených knižničných fondov zabezpečuje SNK sterilizačným procesom na báze etylénoxidu. Vybudované pracovisko poskytlo v období 2015 - 2020 dekontamináciu ohrozených fondov viacerým rezortným a mimorezortným inštitúciám, napr. ŠVK BB, Slovenskému filmovému ústavu.

Na zlepšenie ochrany a bezpečnosti knižničných fondov UKB v rokoch 2017 – 2018 presťahovala knižničný fond z nevyhovujúcich podmienok do nových skladových priestorov,

ktoré plne vyhovujú platným normám s certifikovanými regálmi. S cieľom zlepšiť ochranu dokumentov UKB realizovala v rozmedzí rokov 2015 – 2020 dva projekty zamerané na zlepšenie ochrany fondov. Prvým bola vedecko-výskumná úloha venovaná prieskumu mikrobiologickej kontaminácie v priestoroch skladov (ale aj iných pracovísk) UKB a vplyvu dezinfekcie prostriedkom Sanosil (peroxid vodíka s obsahom aktívneho striebra) na dezinfikované knihy a iné dokumenty. Úloha mala názov *Testovanie nového dezinfekčného prostriedku pre potreby Univerzitetnej knižnice v Bratislave*. Výstupom bol návrh opatrení na bezpečnú dezinfekciu prostriedkom Sanosil. Tento prostriedok sa vo forme studenej hmloviny alebo roztoku v UKB aktívne využíva na dezinfekciu priestorov, povrchov (pracovné stoly, regály), ako aj samotných mikrobiologicky napadnutých dokumentov od roku 2015. Druhá vedecko-výskumná úloha bola zameraná na zlepšenie ochrany fondov a mala názov *Preventívna ochrana v depozitároch UKB - Zabezpečenie odbornej manipulácie s knižničným fondom a zavedenie optimálnych klimatických, svetelných a hygienických podmienok v skladových priestoroch*. V roku 2018 bola vykonaná revízia stavu preventívnej ochrany v skladoch UKB. Revízia sa primárne zameriavala na prieskum klimatických podmienok (teplota, relatívna vlhkosť), svetelnosti (typy svetelných zdrojov, intenzita osvetlenia), hygieny (výskyt škodcov a miera znečistenia prachovým depozitom) a mechanického opotrebenia (spôsobeného nevhodným uskladnením a neodbornou manipuláciou). Výstupom uskutočnenej revízie bol vznik interného dokumentu so sumarizáciou odporúčaní na zlepšenie stavu preventívnej ochrany a školenie určené pre všetkých zamestnancov UKB, zamerané najmä na odbornú manipuláciu s fondom s prihliadnutím na preventívnu ochranu.

SKN LE technologicky zabezpečila zvukové knihy a prístup k nim. Implementovala tri projekty, ktorých obsahom bola zmena technológie sprístupňovania obsahu digitálnej knižnice z pôvodného formátu WMA DRM 10 na MP3 formát chránený zvukovou pečiatkou, mobilná aplikácia pre zrakovo postihnutých používateľov digitálnych služieb SKN a redizajn webového sídla knižnice v súlade so štandardami prístupnosti pre osoby so zrakovým postihnutím. ŠVK BB sa zamerala na ochranu, očistu a reštaurovanie historických knižničných fondov. Uskutočnila sa rekonštrukcia požiarneho systému knižnice a výtahu. Sklad knižnice bol vybavený kompaktnými regálmi. Staré a vzácne tlače prešli procesom očisty a reštaurovania v externom prostredí.

Historické knižničné dokumenty (ďalej len HKD) a historické knižničné fondy (ďalej len HKF) tvoria neoddeliteľnú súčasť pamäti národa a dokumentujú knižnú kultúru naprieč jednotlivými historickými obdobiami. Sú zdrojom informácií, poznania a kultúrneho povedomia.

Pasportizácia HKD a HKF prebieha systematicky od prijatia zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej, neskôr zákona č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z. (ďalej len zákon č. 126/2015 Z. z.). Od prijatia programu komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a knižničného písomného dedičstva Slovenska, ktorý vláda schválila uznesením č. 177/2010 úloha B.1, bolo spaspasportizovaných 638 611 knižničných jednotiek. Zákonom 126/2015 Z. z. boli určené údaje potrebné k vyhláseniu dokumentu za historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond, ktorými sú meno a priezvisko autora, názov dokumentu, miesto vydania, vydavateľa alebo tlačiaru, rok vydania alebo tlače, rozsah

a poznámka. Zároveň knižničný dokument alebo knižničný fond musí obsahovať prírastkové číslo alebo signatúru, ak sa nezhoduje s prírastkovým číslom.

Ministerstvo kultúry v rokoch 2015 – 2020 na základe 13 návrhov vyhlásilo 533 knižničných dokumentov za historický knižničný dokument (ďalej len HKD) a 9 súborov knižničných dokumentov, ktoré obsahovali 2 836 knižničných dokumentov za historický knižničný fond (ďalej len HKF). Celkový počet vyhlásených HKD a HKF za uvedené obdobie predstavoval 3 369 knižničných dokumentov.

V období 2015 – 2020 bola činnosť UKB zameraná predovšetkým na vedecký výskum tlačí 16. storočia z fondov UKB – odborné spracovanie a koncom roka 2020 aj na výskum tlačí 17. storočia. V roku 2019 bol vydaný 1. zväzok spracovaných dokumentov – *Generálny katalóg tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska, Tlače 16. storočia v Univerzitnej knižnici v Bratislave*. Napriek ukončeniu výskumnej úlohy v roku 2020 bol však plánovaný termín vydania 2. zväzku spracovaných dokumentov v dôsledku pandemických opatrení a mimoriadnych okolností, presunutý.

SNK v sledovanom období prezentovala výstupy z prostredia vedeckého výskumu vzácných tlačí organizovaním medzinárodných konferencií zameraných na knižnú kultúru, publikovaním zborníkov a publikácií, napr.: *Remeslo a kniha, Tlače 16. storočia v Zaiovskej knižnici, Stredoveké rukopisné fragmenty na tlačiarach 16. storočia, Dizertačné tlače študentov z územia Slovenska na nemeckých univerzitách v 16. a 17. storočí v nemeckých knižniciach, Knižná kultúra humanizmu a renesancie vo fondoch a zbierkach Slovenskej národnej knižnice, Dizertačné tlače slovenských študentov v 16. a 17. storočí na nemeckých univerzitách vo Forschungsbibliothek Gotha, K dejinám knižnej ilustrácie na Slovensku 16. a 17. storočia*.

ŠVK KE je riešiteľom celoslovenskej úlohy *Generálny katalóg starých tlačí 16. storočia zachovaných na území Slovenska*. Knižnica v období 2015 – 2020 vydala viacero publikácií, napr.: *Bibliografia periodik vydaných do roku 1918 v historickom fonde právnickej akadémie v Košiciach*, ktorá priniesla prehľad periodickej tlače z uvedeného obdobia, konferenčný zborník *Vývoj kultúry východného Slovenska* alebo zborník *Slovensko a Prvá svetová vojna*. V sledovanom období ŠVK KE uskutočnila komplexné reštaurovanie 26 historických tlačí. Reštaurátorské zásahy bez potreby rozoberania knižného bloku, prípadne preväzba boli zrealizované na 52 historických dokumentoch a 2 473 dokumentov bolo zakonzervovaných a v prípade potreby aj zaplynených v dezinfekčnej komore.

K ochrane historických zbierok prispieva aj digitalizácia HKF a HKD, ktorou sa zamedzuje manipulácii s historickými dokumentmi a iným vplyvom, ktoré mohli mať na dokument nepriaznivé účinky. UKB prioritne digitalizovala ohrozené knižničné dokumenty z 19. a 20. storočia a v rozmedzí rokov 2015 – 2020 zreštaurovala vyše 2 000 kusov knižných väzieb, z toho 141 ks vzácných tlačí.

SNK sprístupňuje zdigitalizované HKF a HKD v Digitálnej knižnici SNK ako diela, ktoré sú z pohľadu autorského práva voľné. Zdigitalizované kópie dokumentov sú poskytované taktiež bádateľom bez potreby fyzickej manipulácie s dokumentom a poskytované pre potreby výstavnej činnosti.

Podmienky na odborné spracovanie a vedecké skúmanie boli realizované v rámci finančných a organizačných možností. Napríklad ŠVK PO vytvorila v roku 2015 oddelenie HKF zamerané na odborné spracovanie tlačí 16. - 20. storočia a výskum dejín knižnej kultúry

a uskutočnila presuny fondov v záujme lepšej ochrany vzácných tlačí. SNK zriadila špecializovanú študovňu starých a vzácných tlačí poskytujúcu bádateľom príručky a katalógy, ktoré sú súčasťou fondov osobností, šľachtických knižníc a knižníc spolkov a tvoria súčasť historických knižničných fondov SNK. ŠVK KE rozšírila existujúcu študovňu historických fondov o nové priestory, v ktorých sprístupňuje regionálnu literatúru.

Naplnenie úlohy zabezpečiť trvalo udržateľnú prevádzku a rozvoj konzervačného centra spadalo pod plnenie národného projektu *Digitálna knižnica a digitálny archív* v rámci Konzervačného a digitalizačného centra SNK vo Vrútkach. Konzervačné a digitalizačné centrum disponuje prístrojovým a technickým vybavením, čím vytvára mohutný nástroj ochrany písomného kultúrneho dedičstva, ako aj predpoklady pre rozsiahly aplikovaný výskum, priestor na rezortnú, medzirezortnú aj medzinárodnú spoluprácu v oblasti ochrany dokumentov. Konzervačné a digitalizačné centrum SNK je jediným pracoviskom na Slovensku, ktoré má technológie, zariadenia, kapacity a odborný personál na okamžitú reakciu pri väčšine krízových situácií písomného kultúrneho dedičstva. Rozvoj konzervačného centra zabezpečujú vysoko kvalifikovaní odborníci, ktorí svoje znalosti a kvalifikačné predpoklady neustále zvyšujú aktívnou účasťou na školeniach, seminároch, odborných prípravách a národných i medzinárodných konferenciách, čím zabezpečujú svoj osobnostný rozvoj a napredovanie konzervačného centra v oblasti ochrany písomného dedičstva. Konzervačné centrum vykonáva prieskum, analýzu, vstupno-výstupné kontroly, triedenie dokumentov, konzervátorské a reštaurátorské zásahy na základe hodnotenia stanovených parametrov a analýz, ktoré sa zameriavajú na kontrolu mechanických, chemických a optických vlastností nosičov informácií, mikrobiologický prieskum a prieskum ostatných materiálov používaných pri väzbe dokumentov, poskytuje sa súčinnosť pri riešení poškodených zbierok fondov nielen v správe SNK a navrhujú sa opatrenia na ich ošetrovanie a stabilizáciu. Na základe získaných informácií o stave skúmaného objektu a stupňa jeho degradácie sa pristupuje k chemickému ošetrovaniu, prípadne inému reštaurátorskému zásahu. Všetky zásahy sú starostlivo zvažované a zaznamenávané v dokumentáciách, protokoloch a štatistikách. Vede sa databáza prieskumu dokumentov, ktorá slúži aj pri výbere dokumentov do procesov reštaurovania a konzervovania. HKD a HKF, ktoré prechádzajú procesom digitalizácie v Konzervačnom a digitalizačnom centre, zároveň prechádzajú procesom čistenia a v prípade potreby sterilizácie. Po zdigitalizovaní prechádzajú poškodené tlače procesom reštaurovania. Ročne SNK zreštauruje približne 200 - 300 HKD a sterilizačnou komorou prejde 3 – 5 tisíc starých tlačí.

Rok 2020 ukázal dôležitosť prípravy riešenia mimoriadnych situácií. V súvislosti s pandémiou COVID-19 SNK v roku 2020 vypracovala a vydala odporúčania prevádzky knižníc na Slovensku v súlade s opatreniami Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. Zároveň SNK reagovala na meniace sa nariadenia Úradu verejného zdravotníctva a kultúrneho semaforu ministerstva kultúry vypracovávaním metodických materiálov pre knižnice a na pravidelnej báze informovala knižnice prostredníctvom diskusnej skupiny zriadenej na ekonferencie.snk.sk ohľadne prevádzky knižníc, aktuálnych informácií a opatrení, ktoré sa majú dodržiavať. Samotné knižnice reagovali na meniacu sa situáciu v období pandémie a prijali dokumenty s postupmi prevádzky knižnice a poskytovania služieb reflektujúce opatrenia vydané orgánmi Slovenskej republiky.

Od 1. júna 2016 vstúpil do účinnosti Metodický pokyn Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 2/2016 MK-2253/2016-110/7207 na ochranu kultúrneho dedičstva v krízových situáciách. Dokument sa zaoberá zvýšenou ochranou historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a vybraných knižničných dokumentov v období mimoriadnej situácie, núdzového stavu, výnimočného stavu, vojnového stavu

a vypovedania vojny. V prípade rezortných knižníc je takým subjektom napríklad SNK v Martine. V súčasnosti existuje pre subjekty hospodárskej mobilizácie priama komunikácia s Ministerstvom hospodárstva Slovenskej republiky prostredníctvom elektronického jednotného informačného systému hospodárskej mobilizácie. Za metodiku riešenia mimoriadnych situácií možno považovať aj plány civilnej ochrany, evakuačné plány, plány požiarnej ochrany a bezpečnosti a ochrany zdravia, ochrany majetku.

Záver plnenia strategickej oblasti č. 2:

- Finančná podpora umožnila dopĺňovať a obnovovať knižničné fondy, no dlhodobo pretrváva problém napĺňať štandardy akvizície fondov v oblasti verejných knižníc. Je potrebné zohľadniť meniace sa ceny kníh a nové trendy; cielene a systematicky dopĺňovať a obnovovať fondy knižníc a zachovať centralizovaný nákup EIZ.
- Prax si vyžaduje potrebu vyriešenia otázky sprístupňovania zdigitalizovaných objektov a efektívnej digitalizácie, najmä prostredníctvom koncipovania strategického materiálu.
- Bude potrebné otvoriť otázku uzatvárania hromadnej licenčnej zmluvy pre iné ako printové dokumenty, čím sa rozšíri ponuka zdrojov prístupných používateľom a prístup k obchodne nedostupným dielam.
- V súlade s programom komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov, historických knižničných fondov a knižničného písomného dedičstva Slovenska sa pasportizovali vzácne fondy a dokumenty z územia Slovenskej republiky. Ochrana a výskum HKD a HKF si vyžaduje kvalifikované personálne a finančné zdroje.
- Knižnice sa riadia rôznymi plánmi civilnej ochrany alebo evakuačnými plánmi. V reakcii na opatrenia štátu v súvislosti s ochorením COVID-19 niektoré knižníc prijali dokumenty reagujúce na opatrenia.
- Napĺňanie priority ochrany knižnično-informačných fondov sa prelínalo so strategickou oblasťou č. 3, pretože ochrana knižničných fondov súvisí s modernizáciou a úpravami samotného objektu.

Strategická oblasť č. 3 – optimalizácia a rozvoj knižnično-informačných služieb a metód správy informácií a znalostí.

Priorita 3.1 Podpora rozširovania ponuky knižnično-informačných služieb knižníc od klasických až po služby využívajúce najnovšie informačné a komunikačné technológie.

V sledovanom období knižnice využívali na odborne činnosti softvéry ako DAWINCI, Clavius, LANius alebo Tritius. Niektoré knižnice nevyužívali žiaden knižničný softvér. Vysoký počet používaných knižnično-informačných systémov naznačuje odlišné potreby rôznych typov knižníc a nejednotný postup v obstarávaní systémov. Ideu jednotného softvéru sa na Slovensku nepodarilo zrealizovať. Funkčný knižnično-informačný systém by umožnil prístup k informáciám o knižničnom fonde zapojených knižníc, zefektívnil by prácu zamestnancov knižníc prepojením a kompatibilitou záznamov.

SNK prevádzkuje v rámci projektu *Knižnično-informačný systém tretej generácie* (ďalej len KIS3G) spoločný knižnično-informačný systém Virtua ako súčasť štátneho informačného systému Slovenskej republiky, ktorého cieľom je vytvoriť štandardné a jednotné prostredie, prostredníctvom spoločných databáz sprístupňovať zdroje kultúrneho a vedeckého dedičstva a tým poskytovať kvalitnejšie knižnično-informačné služby.⁶ V sledovanom období KIS3G združovalo 33 participantov, 3 prispievajúce knižnice a UKB so samostatnou databázou a katalógom. V prostredí KIS3G boli k 31. 12. 2020 implementované tieto databázy:

- **Clas01**
 - katalóg Slovenská knižnica
 - správcom je SNK,
- **Clas02**
 - Súborný katalóg periodík
 - správcom je UKB,
- **Clas05**
 - Katalóg UKB,
 - správcom je UKB.

V rokoch 2015 – 2020 predstavoval prírastok spolu 1 263 461 bibliografických záznamov.

SNK vytvorila a spravuje portál *Authority.snk.sk* s cieľom zabezpečiť prístup k autorizovaným selekčným údajom všetkých typov pre všetky knižnice Slovenskej republiky. Portál je koncipovaný ako prototyp databázy *Národného registra autorít*. Aktualizácia údajov prebieha na mesačnej báze. V sledovanom období a ani v súčasnosti sa nezačalo s kooperatívnou tvorbou súborov autorizovaných selekčných údajov. Knižnice budujú súbory autorít v prostredí lokálnych databáz s použitím rôznych formátov a v rôznych informačných systémoch. Súbory lokálnych autorít sú v súčasnosti prístupné len v prostredí jednotlivých knižnično-informačných systémov. Absentuje kooperatívna tvorba autorizovaných selekčných údajov v heterogénnom prostredí, integrácia a využívanie súborov na všetkých úrovniach od inštitucionálnej, cez komunitnú až po doménovú. Tvorba databázy autorít na báze širšej kooperácie ostáva zatiaľ v koncepcnej rovine.

⁶ Cieľ projektu podľa webovej stránky SNK: <https://snk.sk/sk/informacie-pre/kniznice-a-knihovnikov/narodne-projekty/projekt-kis3g.html> (citované 16. 9. 2021).

V sledovanom období pokračoval aj projekt SNK *Knižnično-informačný systém pre malé a stredné knižnice – KIS MaSK a KIS MaSK 2*. Systém umožňuje informatizáciu vnútorných knižničných procesov, kooperáciu a výmenu metadát s inými knižnicami. Od roku 2017 SNK nahrádza systém KIS MaSK za KIS MaSK 2 (KOHA) z dôvodu modernizácie počítačových sietí v knižniciach. Systém KIS MaSK 2 (KOHA) umožňuje vytváranie vlastných katalogizačných šablón, realizuje spracovanie dokumentov podľa platných knihovníckych štandardov a umožňuje export dát do katalógu SNK a KIS3G.

UKB tvorí, udržiava a sprístupňuje *Súborný katalóg Slovenskej republiky* – časť periodiká a súčasne aj on-line bázu adresár spolupracujúcich knižníc a informačných inštitúcií Slovenskej republiky, ako komplementárnej bázy súborného katalógu periodík, ktorý obsahuje 977 záznamov knižnično-informačných inštitúcií. Údaje o periodikách sa získavajú pravidelným zberom údajov 2-krát ročne od spolupracujúcich inštitúcií. Pri zbere údajov spolupracuje s UKB viac ako 600 knihovnícko-informačných inštitúcií. Jednou z napĺňaných prioritných úloh v rámci rozvoja oboch databáz bola v rokoch 2015 – 2020 pravidelná kontrola správnosti údajov pre dosiahnutie výstupov najvyššej kvality pre používateľov UKB.

Mobilné knižnično-informačné služby sa zatiaľ len pomaly dostávajú medzi podporované služby knižníc. Mobilné knižnično-informačné služby prostredníctvom bibliobusu poskytuje verejná Podduklianska knižnica vo Svidníku zatiaľ ako jediná knižnica na Slovensku pre 58 obcí svidníckeho a stropkovského regiónu už od roku 1993.⁷ Niektoré knižnice ponúkajú možnosť donáškového služby alebo umiestnenie kníh do knižnej búdky. Donáškové služby poskytujú knižnice pre osoby zdravotne ťažko postihnuté alebo seniorov nad 65 rokov. Krajská knižnica v Žiline, ktorá získala Cenu ministra kultúry Slovenskej republiky Knižnica roka za rok 2020, poskytuje donáškovú službu pre osoby staršie ako 18 rokov, ktoré z osobných alebo pracovných dôvodov nemôžu služby poskytované knižnicou využiť v rámci otváracích hodín. Donášku kníh vykonávajú zamestnanci knižnice alebo dobrovoľníci. Donášku kníh pre seniorov a zdravotne znevýhodnených realizuje Staromestská knižnica v Bratislave.

SKN LE poskytuje mobilné knižnično-informačné služby formou zásielkovej služby zvukových kníh pre zrakovo a inak zdravotne znevýhodnených občanov.

V rámci plnenia úlohy rozvoja elektronických služieb SNK pokračovala v správe portálu *Spýtajte sa knižnice* (Ask your library). Službu *Spýtajte sa knižnice* v súčasnosti poskytuje 22 slovenských knižníc, z toho SNK, 4 vedecké knižnice, 4 akademické knižnice, 1 špeciálna knižnica, 4 krajské knižnice, 5 regionálnych knižníc a 3 mestské knižnice. Prostredníctvom služby *Spýtajte sa knižnice* sa môže čitateľ obrátiť na knižnicu s otázkou výberu kníh, hľadania informačných zdrojov, vyhľadávania v databázach či získať odpoveď súvisiacu s konkrétnou službou knižnice priamo na webovom sídle knižnice kliknutím na logo tejto služby. Knižnice zaznamenali najviac položených otázok prostredníctvom služby v roku 2020, a to 502 otázok.

⁷ Informácie dostupné na: <http://podduklianskakniznica.sk/new/index.php/oddelenia-podduklianskej-kniznice/oddelenie-sluzieb-a-centralnej-evidencie/usek-bibliobusu> alebo <https://www.teraz.sk/kultura/bibliobus-vo-svidniku-takmer-po-30-roko/559086-clanok.html>.

Typ knižnice	Počet zapojených knižníc
Slovenská národná knižnica	1
akademická knižnica	4
vedecká knižnica	4
špeciálna knižnica	1
verejná knižnica	12
	krajská knižnica 4
	regionálna knižnica 5
	mestská knižnica 3
Spolu	22

Okrem služby *Spýtajte sa knižnice* referenčné služby zahŕňajú, či už osobne na konzultačných miestach, telefonicky alebo prostredníctvom elektronických referenčných služieb cez e-mail, sociálne siete, formulár poskytovaný knižnicou. Možnosťou je aj komunikácia v reálnom čase, ak má knižnica personálne zabezpečenie na poskytovanie takejto služby. Využívané sú aj rôzne formy chatovej komunikácie, či chatbox, prostredníctvom ktorého na otázky odpovedáva robot. K zvyšovaniu komfortu používateľov knižníc prispelo zavádzanie biblioboxov slúžiacich na vrátenie kníh a samoobslužných výpožičných automatov, tzv. selfcheck, prípadne samoobslužných návratových automatov, ktoré poskytujú sofistikované možnosti vrátenia vypožičaných dokumentov so zaznamenávaním vrátenia výpožičky v knižničnom systéme v reálnom čase, čo bibliobox nedokáže. Implementácia týchto služieb znižuje čakaciu dobu na výpožičku, ale aj uľahčuje vrátenie dokumentov, ktoré nie je limitované otváracou dobou knižnice.

Propagácia a prezentácia služieb knižníc a ich aktivít bola prezentovaná nielen na webovom sídle knižnice či zriaďovateľa, ale aj prostredníctvom sociálnych sietí. Knižnice, ktoré sa rozhodli prezentovať na sociálnych sieťach, využívali najčastejšie Facebook, Instagram, platformu Youtube, eventuálne kombináciu všetkých uvedených sietí. Verejnosť tak nadobúda ďalšie miesto získavania aktuálnych informácií o prevádzke a poskytovaných službách. Zároveň knižnice publikovaním príspevkov, zameraných napr. na históriu, vtipnými internetovými obrázkami, eventuálne iným tematicky špecifickým druhom príspevku, budovali kontakt s verejnosťou a rozširovali informačné povedomie. V období zatvorenia knižníc z dôvodu pandemických opatrení viaceré knižnice realizovali streamovanie podujatí v reálnom čase ako alternatívu k fyzickým podujatiam.

Prehľad vybraných informačných technológií za verejné knižnice, vedecké knižnice, akademické knižnice a školské knižnice je uvedený v prílohe č. 8.

Priorita 3.2 Implementácia nástrojov na virtuálne sprístupňovanie knižničných fondov a poskytovanie personalizovaných služieb a podpora virtuálnej komunikácie knižníc s používateľmi.

Knižnice na Slovensku využívajú viaceré knižnično-informačné systémy. Najvyužívanejšími knižnično-informačnými systémami v sledovanom období boli DAWINCI, Virtua a Clavius. Niektoré knižnice v sledovanom období nahradili pôvodný nevyhovujúci systém novým, alebo pracovali, resp. pracujú súbežne v dvoch systémoch.

Myšlienku jednotného knižnično-informačného systému sa do prostredia slovenských knižníc nepodarilo implementovať.

V digitálnej forme knižnice sprístupňovali predovšetkým zvukové knihy v spolupráci s SKN LE pre zdravotne znevýhodnených, elektronické knihy prostredníctvom služby Palmknihy.cz a eReading.cz. Od 6.8.2019 prišlo k zlúčeniu eReading.cz do Palmknihy.cz a od tohto dátumu sú poskytované služby iba cez Palmknihy.cz. Zároveň knižnice, predovšetkým akademické, začali budovať a sprístupňovať dokumenty prostredníctvom virtuálnych knižníc a informačných zdrojov on-line.

ŠVK KE sprístupňovala po prihlásení LP platne a CD zdigitalizované v rámci projektu *Digitalizácia a archivácia platní*. Pokračoval projekt retrokonverzie katalógov s cieľom spracovať záznamy dokumentov z lístkového katalógu, ktoré sa zatiaľ nenachádzajú v on-line katalógu ŠVK KE a zlučovať duplicitné záznamy. ŠVK KE digitalizovala a sprístupňovala v on-line katalógu na internete obaly a obsahy kníh, on-line katalóg gramofónových platní, historické periodiká s plnými textami a medzivojnové regionálne noviny. Digitalizovala staré tlače a pohľadnice a prevádzkovala vzdialený prístup, ktorý bol prerušený v roku 2018 z dôvodu ukončenia životného cyklu a podpory.

ŠVK BB digitalizovala v sledovanom období zvukové dokumenty (817 zdigitalizovaných CD) a poskytovala prístup k zdigitalizovaným dokumentom z fondu knižnice, digitalizované staré tlače z fondu starých a vzácných tlačí (väčšina z obdobia 18. – 19. storočia) a pohľadnice. Zdigitalizované objekty predstavovali spolu 2 601 dokumentov. Pre záujemcov o dejiny regiónu sprístupňuje ŠVK BB bibliografickú databázu *Pamäť mesta Banská Bystrica*. V spolupráci s Univerzitou Mateja Bela sa v roku 2020 zapojila do realizácie projektu *Inovatívne sprístupnenie písomného dedičstva Slovenska prostredníctvom systému automatickej transkripcie historických rukopisov* zameraného na inovatívne sprístupnenie dokumentov písomného dedičstva pre odbornú a všeobecnú verejnosť v Slovenskej republike a v zahraničí.

ŠVK PO v roku 2016 ukončila projekt retrospektívneho spracovania záznamov dokumentov do elektronickej podoby: *Retrokonverzia knižničného fondu – ŠVK*, čím bolo završené takmer 10-ročné obdobie, počas ktorého sa podarilo spracovať celý knižničný fond a sprístupniť prostredníctvom on-line katalógu na internete.

Priorita 3.3 Vytvorenie legislatívnych a metodických podmienok pre poskytovanie kvalitných a efektívnych knižnično-informačných služieb.

SNK realizuje Benchmarking pre verejné knižnice prostredníctvom medzinárodného projektu Benchmarking knihoven v ČR. Knižnice sú rozdelené do 8 kategórií na krajské knižnice a podľa počtu obyvateľov v obci (sídle knižnice), pričom sú vzájomne porovnávané podmienky a výkony, aj finančná efektivita a činnosti knižníc, čo umožňuje zisťovanie najlepších výsledkov a ich následné aplikovanie vo vlastnej činnosti knižnice. Knižnice poskytujú aj doplňujúce údaje, kde uvádzajú špecifiká svojej činnosti v sledovanom roku, ktoré pozitívne alebo negatívne ovplyvnili jej výkony.

Od 1. júla 2015 nadobudol účinnosť zákon č. 126/2015 Z. z. Cieľom bolo predovšetkým zavedenie novej právnej úpravy, spresnenie pojmov, redefinovanie úloh jednotlivých typov knižníc a vymedzenie ich funkcií a pôsobnosti v rámci knižničného systému. Upravená bola oblasť vývozu a dovozu historického knižničného dokumentu

a historického knižničného fondu a zavedenie odborného dohľadu. V súvislosti s prijatím zákona č. 160/2018, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 207/2009 Z. z. o podmienkach vývozu a dovozu predmetu kultúrnej hodnoty a o doplnení zákona č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z. a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony nastala úprava zákona o knižniciach v paragrafoch, ktoré upravujú podmienky vývozu historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu z územia Slovenskej republiky.

V roku 2016 vstúpila do platnosti Vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky 201/2016 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe vedenia odbornej evidencie knižničných dokumentov a o revízii a vyradovaní knižničného fondu v knižniciach.

V nadväznosti na zákon o knižniciach ministerstvo kultúry vydalo v roku 2020 *Metodické usmernenie ministerstva kultúry č. MK-4315/2020-110/11107 na určenie štandardov pre verejné knižnice*. Metodické usmernenie slúži na určenie kvantitatívnych a kvalitatívnych podmienok poskytovania knižnično-informačných služieb verejnými knižnicami a optimálne využívanie verejných zdrojov poskytovaných zriaďovateľmi knižníc: samosprávnymi krajmi, mestami a obcami, alebo inými právnickými osobami; stanovuje podmienky, ktoré majú spĺňať verejné knižnice pri plnení svojich úloh. Štandardy verejných knižníc slúžia ako nástroj argumentácie knižníc: umožňujú špecifikovať knižniciam materiálne a finančné potreby, indikujú prístupnosť a kvalitu knižničných a informačných služieb.

Prechod na katalogizačné pravidlá RDA bol uskutočnený v priebehu rokov 2018 a 2019 pod metodickou gesciou SNK. Cieľom prechodu na katalogizačné pravidlá RDA bola implementácia katalogizačných pravidiel nezávislých od formátov a určených pre digitálne a analógové zdroje. SNK v roku 2017 pripravila slovenský preklad RDA: *Resourcedescription & Access* a priebežne aktualizovala štandardy katalogizačných pravidiel RDA, priebežne aktualizovala štandard RDA, organizovala nadštandardný počet odborných metodických seminárov na celoslovenskej úrovni.

SNK vydala metodický pokyn Štandard pre dobrý knižničný fond k vymedzeniu štandardu dopĺňovania a aktualizácie knižničného fondu pre knižnice zriaďované/prevádzkované obcami, mestami alebo samosprávnymi krajmi, predovšetkým pre knižnice pôsobiace v obciach do 40 tisíc obyvateľov. Štandard vymedzuje základné parametre pre budovanie knižničného fondu, poskytuje návod na uskutočnenie aktualizácie knižničného fondu, revíziu a poskytuje parametre na zabezpečenie optimálneho rozsahu, obsahu a kvality fondu v knižniciach. Zriaďovateľom knižníc a samotným knižniciam štandard poskytuje prostriedok pri stanovení a plánovaní optimálneho financovania nákupu knižničného fondu.

Ministerstvo kultúry schválilo *Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK-845/2016-110/1201 o spôsobe a rozsahu úhrady odmeny nositeľom práv za rozširovanie predmetov ochrany vypožičaním*. SNK v zmysle tohto opatrenia uzatvorila hromadnú licenčnú zmluvu s autorskou spoločnosťou LITA v máji 2016. Výška platby v roku 2015 predstavovala 347 098 eur a odvíjala sa od počtu výpožičiek v predchádzajúcom roku. Prijaté opatrenie upravilo výšku odmeny nositeľom práv za rozširovanie predmetov ochrany vypožičaním, realizovaným prostredníctvom knižničného systému Slovenskej republiky paušálnou sadzbou v sume 300 000 € bez dane z pridanej hodnoty za kalendárny rok. Výška vyplácejacej paušálnej sadzby sa zníži alebo zvýši o rovnaké percento ako sa zníži alebo zvýši počet výpožičiek, ak počet výpožičiek medziročne klesne alebo sa zvýši o 4% a viac.

V dôsledku pandémie a následného uzavretia knižníc došlo v roku 2020 k zníženiu výpožičiek až o 31%. Takýto výrazný pokles by mal za následok nepriaznivý ekonomický dopad na autorov, preto ministerstvo kultúry v roku 2021 predložilo návrh novelizácie opatrenia, aby sa v období mimoriadnej situácie zachoval rovnaký objem finančných prostriedkov vyplácaných autorom.

Ministerstvo kultúry v sledovanom časovom horizonte iniciovalo rekodifikáciu Autorského zákona 185/2015 Z. z., ktorý vstúpil do účinnosti k 1. januáru 2016 a v sledovanom období prešiel tromi menšími novelami. Autorský zákon legislatívne upravil požičiavanie digitálnych dokumentov prostredníctvom internetu. Zároveň upravil požičiavanie na iných ako printových nosičoch možnosťou dočasného umožnenia prístupu k súboru - čím prispel k zlepšeniu knižnično-informačných služieb v sledovanom období. Autorský zákon zmenil status medziknižničných a prezenčných výpožičiek, ktoré už nie sú považované za vypožičiavanie. Právna úprava zmenila využívanie osirelých diel podľa paragrafu 10 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorského zákona a poskytla knižniciam možnosť využívať dielo bez súhlasu nositeľa práv, zároveň zostala zaručená ochrana autorských práv s možnosťou kedykoľvek ukončiť status osirelého diela zo strany autora. Zákon riešil aj otázku obchodne nedostupných diel paragrafom 12 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorského zákona. Sú to najmä diela, ktoré už nie sú dostupné v tradičných obchodných kanáloch, ale stále sú chránené autorským zákonom. SNK vedie a zverejňuje Zoznam obchodne nedostupných diel, ktoré sú uložené v knižnici, archíve alebo v múzeu. Pre SKN LE Autorský zákon umožnil široké výnimky vo vzťahu k zdravotne znevýhodneným. Digitálne dokumenty, ktoré SKN LE šíri prostredníctvom Digitálnej knižnice sú sprístupňované v súlade s autorským právom po autentifikácii registrovaného používateľa knižnice. Podmienky používania a povolený spôsob použitia diela pre osoby so zdravotným znevýhodnením vymedzuje paragraf 46 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorského zákona.

Priorita 3.4 Rozšírenie, skvalitnenie a optimalizácia stavebno-technických kapacít na poskytovanie knižnično-informačných služieb a sprístupňovanie knižničných fondov.

V roku 2015 boli dokončené a odovzdané do používania priestory Konzervačného a digitalizačného centra SNK vo Vrútkach spolu so zrekonštruovanými depozitnými priestormi sídelnej budovy SNK.

UKB realizovala v rokoch 2017 – 2018 presun knižničného fondu, presun dokumentov z nevyhovujúcich podmienok do nových skladových priestorov, ktoré plne vyhovujú platným normám, sú vybavené certifikovanými regálmi. Vybudovať spoločný depozitár sa nepodarilo.

ŠVK BB vykonala úpravu skladových priestorov zakúpením a inštalovaním posuvných kompaktných regálov, financovaných prostredníctvom prioritného projektu v hodnote 7 000 €. V sledovanom období boli rozpracované a zrealizované projekty Rekonštrukcia oddelenia absenčných služieb a Rekonštrukcia a modernizácia objektov v správe ŠVK (rekonštrukcia Nádvorcia Márie Terézie a rozpracovaný projekt Penovov dom). ŠVK BB zrekonštruovala požiarneho systému knižnice, výťah a sklady boli vybavené kompaktnými regálmi.

V roku 2018 podľa údajov dotazníka SAK bola postavená budova verejnej knižnice - Obecná knižnica v Zákopčí. Viaceré knižnice sa zamerali na stavebné a rekonštrukčné práce. Krajská knižnica v Žiline realizovala projekt zameraný na skvalitnenie služieb oddelenia odbornej literatúry a obnovu náučného oddelenia modernizáciou vybavenia. Parlamentná

knižnica Národnej rady Slovenskej republiky vybuďovala v rokoch 2018 – 2020 nové knižničné sklady s moderným vybavením. Kompletňou rekonštrukciou prešli napr.: Univerzitná knižnica Žilinskej univerzity v Žiline, Lekárska knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach či Mestská knižnica v Handlovej. Menšie mestské knižnice a obecné knižnice sa venovali najmä obnove interiéru, regálov a inštalácii kamerového systému.

Cieľ vytvoriť podmienky pre výstavbu nových účelových budov pre knižnice a realizovanie systematických rekonštrukcií budov knižníc v súlade s medzinárodnými štandardami nebolo možné uspokojivo naplniť vzhľadom na finančnú náročnosť realizácie. Rovnako nebolo realizované opatrenie vybudovať spoločné depozitáre pre viac knižníc. Knižnice získavali finančné prostriedky na stavebné úpravy, technologické vybavenie modernizáciu priestorov, no napriek tomu stále ostáva prítomný investičný dlh v tejto oblasti.

Záver plnenia strategickej oblasti č. 3.

- Knižnice preukázali schopnosť poskytovať služby hybridné, klasické aj elektronické služby. Pandemické opatrenia, ktoré významne ovplyvnili fungovanie knižníc, preukázali schopnosť knižníc prispôbiť sa a prinášať služby obyvateľom. Napriek tomu sú oblasti, kde kvalita knižničných služieb je nízka a je potrebná optimalizácia, ktorá nastaví efektívnu a dostupnú knižničnú sieť.
- Knižnice využívajú na propagáciu služieb a aktivít sociálne siete alebo webové sídlo. V období uzatvorenia knižníc sa prispôbili situácii a aktivity a služby do on-line priestoru.
- Nepodarilo sa zabezpečiť jednotný knižnično-informačný systém, v tejto oblasti naďalej pretrváva roztrieštenosť. Zefektívnenie knižnično-informačného systému by prinieslo výhody užívateľom, ktorí by nemuseli vyhľadávať informácie vo viacerých katalógoch a prispelo by k efektívnejšej odbornej knižničnej činnosti bez duplicitnej činnosti a riešenia častých technických problémov.
- Štandardy pre verejné knižnice boli aktualizované v roku 2020. Knižnice ich využívajú ako nástroj sebakontroly, benchmarkingu a predovšetkým pomáhajú optimalizovať podmienky na zlepšenie kvality poskytovaných služieb.
- Pripraviť koncept podpory a investícií zameraný na skvalitnenie a optimalizáciu funkčnosti budov, vytváranie atraktívnych priestorov pre návštevníkov knižníc.